

Uskon peruskysymykset

Pekka Huhtinen, TT

RAAMATTU OHJEENA JA ONGELMANA

1. Johdanto

Raamatun asemaa kristillisen kirkon opin ja elämän ehdottomana ohjeena ja auktoriteettina edelsi intensiivinen prosessi lyödä lukkoon Raamatun kanonisten kirjojen lopullinen kokoelma. Tähän tarvittiin paljon tekstien selvittelytyötä, lähdetutkimusta, vertailua sekä lukuisia kokouksia. Loppu-tulos tästä prosessista eli Pyhä Raamattu on jokaisen meidän nähtävissä ja käytettävissä.

Klassisessa kristinuskossa Raamatun ohjeellinen asema on ollut selviä. Ylilyöntejä on tapahtunut, mutta niihinkin on tartuttu argumentoimalla Raamatulla. Uskonpuhdistuksen ja siitä käynnistyneen katolilaisten ja protestanttien välienselvittelyn keskeiseksi kysymykseksi nousi nimenomaan Raamattu ja sen asema kristillisessä kirkossa. Uskonpuhdistaja Martti Luther oli valmis kohtaamaan ajatuksiinsa, väitteisiinsä ja opetuksiinsa kohdistuvan kritiikin ja vasta-argumentoinnin, mutta hän edellytti sen perustuva raamattuargumentaatioon. Muussa tapauksessa hän ei suhtautunut vakavasti esitettyyn arvosteluun. Tämä johtui siitä, että Luther tahtoi itse perustaa koko reformiohjelmansa ja katolisen kirkon elämää mullistavan sanottavansa ”sola scriptura” -periaatteelleen, Raamatun saanaan, sen Kristus- ja evankeliumikeskeiseen ymmärtämiseen.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkkomme kirkkolaissa ja kirkkojärjestyksessä on vanhastaan seurattu uskonpuhdistajan viitoittamaa tietä. Tämä on eksplisiittisesti todettavissa uusimmassakin kirkkolaissamme, jossa pitäydytään yhä vankkumattomasti Raamattuun ja sitä selittävään luterilaiseen tunnustukseen:

Kirkkolaki 1 §. ”Tunnustus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko tunnustaa sitä Raamattuun perustuvaa kristillistä uskoa, joka on lausuttu kolmessa vanhan kirkon uskontunnustuksessa sekä luterilaisissa tunnustuskirjoissa.”

Kirkkojärjestys 1 §. ”Suomen evankelis-luterilainen kirkko tunnustaa sitä kristillistä uskoa, joka perustuu Jumalan pyhään sanaan, Vanhan ja Uuden testamentin profeetallisiin ja apostolisiin kirjoihin, ja joka on ilmaistu kolmessa vanhan kirkon uskontunnustuksessa sekä muuttamattomassa Augsburgin tunnustuksessa ja muissa luterilaisen kirkon Yksimielisyyden kirjaan otetuissa tunnustuskirjoissa. Kirkko pitää korkeimpana ohjeenaan sitä tunnustuskirjojen periaatetta, että kaikkea oppia kirkossa on tutkittava ja arvioitava Jumalan pyhän sanan mukaan.”

Luentosarjani ensimmäinen aihe sisältää toisaalta vanhaa klassista dogmatiikkaa Raamatusta Jumalan ilmoituksena kristillisessä kirkossa. Toisaalta me tarkastelemme myös sitä, onko Raamatun ohjeellisuudesta tullut myös vaikeaselkoinen ongelma. Kumpaa Raamattu on enemmän, sitova aukto-

riteetti vai modernin kirkon ongelma? Sama nykypäivään liittyvä näkökulma on esillä sarjamme muissakin aiheissa, joissa niin ikään peilataan klassista kristinuskoa moderniin ja postmoderniin kristinuskoon.

2. Raamatun kaanon

Raamatulla (kreik. grammata, kirjoitukset) oli ohjeellinen asema jo Jeesuksen aikana, mutta tuolloin ”kirjoituksilla” tarkoitettiin tietenkin vain Vanhaa testamenttia. Jeesuksen toistuvasti käyttämä ilmaisu ”kirjoitettu on” (esim. kiusauskertomukset Matt. 4) viittaa nimenomaan Vanhan testamentin ohjeellisuuteen. Samanlainen VT:n käyttö näkyy erityisen selvästi apostoli Paavalin kirjeissä (esim. Roomalaiskirje), mutta myös muualla UT:ssa.

Raamattu itse sisältää selvän perustelun kanonisuudelleen nimenomaan Hengen vaikutukseen, inspiraatioon (*theopneustos*) viitaten: ”Ja sitä lujempi on meille nyt profeetallinen sana, ja te teette hyvin, jos otatte siitä vaarin, niin kuin pimeässä paikassa loistavasta lampusta, kunnes päivä valkenee ja kointähti koittaa teidän sydämissänne. Ja tietäkää ennen kaikkea se, ettei yksikään Raamatun profetia ole kenenkään omin neuvoin selitettävissä; sillä ei koskaan ole mitään profetiaa tuotu esiin ihmisen tahdosta, vaan Pyhän Hengen johtamina ihmiset ovat puhuneet sen, minkä saivat Jumalalta.” (2. Piet. 1:19–21). Ks. myös 2. Tim. 3:16. Tässä ei ole kyse mekaanisesta, sanelunomaisesta inspiraatiosta, vaan sellaisesta inspiraatiosta, jossa Jumalan Henki käyttää välikappaleenaan inhimillistä.^{1[1]}

Kuten tiedämme, kristillisessä kirkossa jouduttiin läpikäymään työteliäs prosessi ennen kuin Raamattu nykyisellään oli valmis dokumentti kirkon ohjeelliseen käyttöön. Yrityksiä kanonisen (rajatun) kirjakokoelman aikaansaamiseksi esiintyi useitakin, mutta niiden ei voitu katsoa täyttävän kanonisuudelle välttämättömiä kriteerejä. Tarvittiin perinpohjainen työskentely opillisine rajauksineen (mm. gnostilaisuus, markionismi, montanolaisuus) ennen kuin nykyinen kaanon oli lopullisesti koossa ja kirkon käytettävissä. Vanhan testamentin kaanonista päätettiin lopullisesti rabbiin synodissa Jamniassa vuonna 90 jKr. Tällöin ei ollut niinkään enää kyse siitä, mitä kirjoja otetaan mukaan kanoniseen VT:n kokoelmaan, vaan pikemminkin siitä, säilytetäänkö tietyt kriittistä keskustelua herättäneet kirjat jo vakiintuneessa kirjakokoelmassa. Tällaisia kirjoja olivat erityisesti Saarnaajan kirja, Esterin kirja ja Korkea Veisu eli Laulujen Laulu.^{2[2]} Uuden testamentin kanonisten ja epäkanonisten kirjojen erottamisessa toisistaan käytettiin ennen kaikkea kolmea kriteeriä: 1) sisältökriteeri eli regula fidei, jossa tärkeää oli Uuden testamentin kirjoitusten yhteys VT:n ilmoitukseen, 2) kirjoitusten apostolisuus (vrt. VT:n profeetallisuus, UT:n apostolisuus), 3) kirjoitusten yleisyys eli katolisuus, riittävän laaja käyttö ja konsensus kirkon piirissä.^{3[3]}

Yrityksiä luoda UT:n kanonisten kirjojen kokoelma esiintyi useita. Markion laati oman kaanoninsa toisella vuosisadalla, mutta se ei voinut tulla kyseeseen kristillisen kirkon kaanonina, koska Markion tietoisesti kitki pois UT:n ja VT:n välisen yhteyden. Hänen kaanoniin pääsivät mukaan vain Luukkaan evankeliumi ja 10 Paavalin kirjettä, mutta nämäkin vain siten, että VT:iin viittaavat teks-

1[1] Ks. Odeberg 1985, 95–104. Ks. myös Slenczka 1991, 48.

2[2] Bentzen 1948, 31; Metzger 1989, 109–110.

3[3] Metzger 1989, 251–254.

tit oli poistettu.^{4[4]} Ns. Muratorin kaanonin (syntyi 170–200 jKr.)^{5[5]} voidaan pitää nykyisen kaanonin tärkeänä esivaiheena. Siinä VT:n kirjoja kutsutaan profeettallisiksi ja UT:n kirjoja apostolisiksi ja Muratorin kaanonissa oli mukana jo suurin osa nykyisistä UT:n kirjoista.

Tertullianus (–220) oli tietävästi ensimmäinen, joka käytti uuden liiton pyhistä kirjoituksista nimeä *novum testamentum*. Origenes (k. 254) nimitti vanhan ja uuden liiton kirjoituksia pyhien kirjoitusten (*hieroi bibloi*) kokoelmaksi. Ensimmäisen kirkkohistorian (*historia ecclesiasticae*, n. 325) kirjoittaja Eusebius jakoi uuden liiton kirjoitukset kahteen ryhmään: 1) homolegoumena eli kaikkien hyväksymät kirjoitukset (E. omaksui tämän käsitteen Origenelta) ja 2) antilegomena eli vastustetut, mikä ei merkinnyt Eusebiuksen mukaan samaa kuin ei-kanoniset.^{6[6]} Idän ja lännen kristikunnan kesken vallitsi erimielisyyttä eräiden kirjojen kanonisuudesta, kuten idässä Ilmestyskirjaan ja lännessä Haprealaiskirjeeseen liittyen.

Raamatun kaanonin lopulliselle kokoelmalle oli ratkaisevaa se, että kysymys kaanonista alettiin ottaa esille useissa kirkolliskokouksissa. Ensimmäisen kerran tämä tapahtui Rooman kirkolliskokouksessa 382, sitten Hippossa 393, sekä Karthagossa 397 ja 419. Näissä kaikissa jo tunnustettiin nykyisten 27:n UT:n kirjakokoelman kanonisuus ja kun kysymys apokryfikirjoista saatiin ratkaistua, oli kaanon nykyisellään valmis.

3. Raamattu katolisessa kirkossa ja luterilainen raamattukäsitys

Katolinen kirkko formuloi oman oppinsa pyhistä kirjoituksista ja kirkon traditiosta Trenton kirkolliskokouksessa 1546 (*De Canonicis Scriptoribus*), jolloin ensi kertaa kristillisen kirkon historiassa Raamatun (Vanha ja Uusi testamentti apokryfeineen) ja sen ohella uskonkohtia valaisevan tradition sisältämä ilmoitus määriteltiin absoluuttiseksi uskon kappaleeksi ja tämä vahvistettiin kiroushauksella eli anateemalla kyseisen opinkohdan hylkääviä kohtaan.^{7[7]}

Luterilaisten taholla katolisen kirkon ratkaisu nostaa traditio ilmoituksena Raamatun rinnalle oli mahdotonta hyväksyä, sillä se romutti keskeisen *sola scriptura* -periaatteen. Katolisen kirkon ilmoituskäsitykseen yhdistyi ajatus paavin koolle kutsuman kirkolliskokouksen ja paavin itsensäkin erehtymättömyydestä tämän puhuessa *pro cathedra* eli viran puolesta. Luterilainen käsitys ilmoituksen eli Raamatun ohjeellisuudesta sisältää ajatuksen, että ”Oikea kirkko on Raamatun todistaja, vartija ja selittäjä, ja Raamattu on kirkolle teologian lähde. Isien ja kirkolliskokousten todistus on inhimillinen, eikä mikään inhimillinen todistus voi olla jumalallista totuutta koskevien asioiden lähde.”^{8[8]}

^{4[4]} Odeberg 1985, 111.

^{5[5]} Milanosta on löydetty vanhin Muratorin kaanonin käytettävissä oleva katkelma ja se on peräisin 700-luvulta. Ks. Odeberg 1985, 112–113.

^{6[6]} Odeberg 1985, 114–115.

^{7[7]} Metzger 1989, 246–247.

^{8[8]} Preus 1999, 23–24.

Käytännössä luterilaisten taholla nähtiin todellisena se vaara, että (inhimillisen) tradition nostaminen Raamatun jumalallisen auktoriteetin rinnalle johtaa ihmisoppeihin, jotka voivat kääntyä itse Raamattua vastaan. Reformaation taisteluissa ja selvittelyissä voitiin todeta, että kyseessä ei ollut vain teoreettinen vaara, vaan todellinen ongelma, harha. Osoituksena tästä ovat mm. ne lukuisat katolisen kirkon tekemät dogmit, joille ei ole perustetta Raamatussa, vaan ovat suoranaissessa ristiriidassa Raamatun ilmoituksen kanssa.

Luterilaisen kristikunnan sisällä on käyty jatkuvaa välienselvittelyä oikean luterilaisen raamatunäkemyksen vaalimiseksi. Poikkeamat eivät ole suinkaan olleet aina katolilaisuuden (paavilaisuuden) suuntaan. Irtaantuminen sola scriptura -periaatteesta on ollut ainakin aluksi pikemmin käytännöllinen tosiasia kuin tietoinen opillinen irtiotto luterilaisuudesta, mutta se on muuttunut osaksi tämän päivän ”normaaliluterilaisuutta”.

3. Raamattu ohjeena ja ongelmana tänään

Ehkä parhaiten kuvaa raamattukäsityksessä tapahtunutta liukumoa se, että yhä harvemmat puhuvat Raamatusta Jumalan sanana. Sen sijaan puhutaan Raamatusta pyhänä kirjana, joka sisältää Jumalan sanaa. Tai ehkä vielä yleisemmin kuulee puhuttavan Raamatusta kirjana, joka sisältää puhetta ja ajatuksia Jumalasta siten kuin aikansa ihmiset ovat kukin asian omine rajoituksineen kokeneet ja välittäneet. Harvinaista ei ole sekään, että Raamatun sanotaan olevan pyhä kirja, mutta vain siinä määrin kuin Koraanikin. Luterilaisuutemmekin piirissä löydämme koko kirjon erilaisia raamatunäkemyksiä. Tällä ovat luonnolliset ja näkyvät seurauksensa niin kirkon kuin yksittäisten kristittyjen elämässä. Raamatun normatiivisuus on joutunut tekemään tilaa suhteelliselle totuuskäsitykselle ja relativismille.

Mit tiet tähän on tultu? Vastaukseksi ei riitä pelkkä viittaus ajan henkeen tai ihmisten välinpitämättömyyteen ja vieraantuneisuuteen. Ilman muuta on selvää, että koulukuntasidonnainen ja pääpiirteissään samoja vanhoja, Raamatun kokonaisuutta ja arvovaltaa murentavia tutkimustuloksia yhä uudestaan esiin tuova liberaaliteologinen raamattututkimus on ollut syvästi vaikuttamassa Raamatun asemaan tänä päivänä. Varsinkin valtio- ja kansankirkkojärjestelmissä kirkkojen työntekijät saavat lähes yksinomaan kirkon olemuksesta ja tunnuksesta riippumattoman koulutuksen. Harva kykenee tai jaksaa hankkia kipeästi tarvittavaa lisä- tai oheiskoulutusta. Monet menevät seurakuntiin sekavin tuntein, koska heidän Raamattunsa on ”pirstaleina”. Raamatun ohjeellisuudesta on tullut pikemminkin ongelma kuin apu. Tästä on seurannut eri kirkkoihin tilanne, jossa eletään kuten israelilaiset tuomarien aikana ennen kuninkuutta: ”Siihen aikaan ei ollut kuningasta Israelissa; jokainen teki sitä, mikä hänen omasta mielestään oli oikein.” (Tuom. 21:25). Tämä on sovellettavissa relativistiseen ja pluralistiseen nykyaikaan ja jälkiluterilaiseen nykykirkollisuuteen. Raamatun asema ehdottomana auktoriteettina, johon niin seurakunnan työntekijä kuin yksittäinen kristittykin voisi turvallisesti vedota, on vähintään kyseenalaistettu. Liian tiukka sitoutuminen Raamattuun tuottaa kiusallisia käytännön ongelmia.

Uususkonnollisuudelle on tyypillistä se, että ilmoituslähteitä voi olla monia, mutta ei vain yhtä ja absoluuttista. Tästä on seurannut monta totuutta ja tilannekohtainen etiikka. Raamatun aseman muutos ohjeellisesta viitteellisestä ja virikkeellisestä on tuottanut ja tuottaa yhä laajemmin synkretismia.

Omakin luterilainen kirkkomme yhä sitoutuu Raamatun ehdottomaan ohjeellisuuteen, kuten edellä kirkkolakiimme ja kirkkojärjestyksemme viitaten olemme eksplisiittisesti osoittaneet ja todenneet.

Tässä mielessä kirkostamme voidaan puhua tunnustuksellisena ja apostolisena kirkkona, jolla on Raamatun ehdottoman arvovaltaa ja siihen sitoutumisen periaate, ja jonka oma erityinen luterilainen tunnustuskin alleviivaa Raamatun ehdotonta arvovaltaa. Aivan toinen kysymyksensä on kuitenkin se, millainen on asian todellinen tila. Kirkkomme käytännön seurakuntatoiminnassa, suhtautumisessa Raamattuun syvästi sitoutuneisiin työntekijöihin ja pappiskandidaatteihin, samoin kuin eräissä julkisissa linjauksissa heijastuu pikemminkin ”nöyrytyminen” kansantahdon normille kuin nöyrytyminen Raamatun ohjeellisuuden normille.